

Ildiko Medović
Novi Sad

SLUČAJNI METALNI NALAZI IZ SREDNJEG BANATA

Apstrakt: Prilikom obilaska terena 2009. godine Joca Bakalov, arheolog–amater, otkrio je dva izuzetna nalaza od bronz. Predmeti potiču sa teritorije srednjeg Banata, sa lokaliteta Taraš–Selište i Borđoš. Na Tarašu je otkriven liveni okov od bronz, sa scenom bika na kojem stoji ptica. Scena je tipična za kritsko-mikensku kulturu. Okov je služio kao ukrasni deo kola. Datuje se u kasno bronzano doba. Drugi predmet, bronzani harpun, otkriven je na lokalitetu Borđoš. Koristio se za ribolov. Datuje se u kasno bronzano doba.

Ključne reči: Banat, lokaliteti Taraš–Selište i Borđoš, bronzano doba, slučajni nalazi, bronzani okov, predstava bika i ptice, bronzani harpun.

Prilikom obilaska terena 2009. godine inž. Joca Bakalov, arheolog–amater iz Zrenjanina, otkrio je dva izuzetna nalaza od bronz.¹ Predmeti potiču sa dva različita, ali veoma bliska arheološka lokaliteta sa teritorije srednjeg Banata. Oba nalazišta su od ranije poznata u arheološkoj literaturi. Okov sa glavom bika otkriven je na lokalitetu Taraš–Selište (opština Novi Bečej). Harpun potiče sa veoma poznatog praistorijskog lokaliteta Borđoš (Borjaš), takođe u opštini Novi Bečej (sl. 1). Predmeti se nalaze u privatnoj zbirci nalazača.

BRONZANI OKOV SA GLAVOM BIKA I PTICOM

Bronzani okov sa glavom bika otkriven je na potesu Selište, oko 4,5 km severozapadno od sela Taraš. Lokalitet se nalazi na lesnoj gredi koja dominira niskim terenom, nekadašnjim tokom Tise i ima oblik uske, izdužene grede (sl. 1). Od sadašnjeg toka Tise ga dele oko 2 km. Nadmorska visina ove grede iznosi 87 m. Greda je viša od ostalog terena za 8 m, tako da lokalitet predstavlja usamljeno ostrvo na nekadašnjem plavnom terenu. Lokalitet je otkriven 1947. godine, prilikom rekonosciranja. Manja sondažna iskopavanja na ovom lokalitetu obavljena su 1951. godine. Konstatovano je postojanje neolitskog naselja i srednjovekovne nekropole [Nađ 1952]. Nekoliko pojedinačnih nalaza ukazuje i na postojanje nekropole Gava kompleksa [Bukvić 2000].

Okov je liven od bronz. Glava bika i ptica od punog liva, cevasti nastavak u obliku tuljka je znatno

oštećen i ne zna mu se prvobitna dužina. Sudeći prema kružnoj perforaciji za pričvršćivanje i cevastim produžecima kod sličnih okova, ovaj deo nije znatnije oštećen i skraćen. Očuvana dužina iznosi 4,2 cm. Razmak između vrha rogova iznosi 3,4 cm. Očuvana dužina cevastog produžetka iznosi 2,5 cm, a najveća širina 1,3 cm. Težina predmeta iznosi 41 g. Na vrhu okova je pažljivo formirana glava bika sa dva roga. Rogovi su povijeni nagore. Desnom rogu nedostaje vrh. Plastično formirane oči nalaze se bočno na glavi. Pogled je uprt napred. Ovalnog su oblika. Lice bika je valjkasto. Ispod njuške se nalazi pravougaona šupljina (8 x 5 mm). Nozdrve na prednjem delu njuške prikazane su sa dva mala kružna udubljenja, prečnika 1,5 mm. Usta su prikazana jednim kružnim udubljenjem prečnika 3 mm, ispod leve nozdrve. Vrat je cilindričan i formiran je pod pravim uglom u odnosu na njušku. Na potiljku glave bika se nalazi figura ptice. Ptica je dugačka 1,6 cm i široka 1,2 cm. Visina ptice sa kratkom stubastom osnovom iznosi 1,5 cm. Telo ptice je relativno kratko i široko. Ptica ima zaobljen rep i jasno naglašena krila. Kratak vrat i glava su brižljivo modelovani. Kljun nije naglašen. Oči nedostaju (sl. 2, T. 1/1). Predmet je dobro očuvan. Cela predstava je veoma realistično prikazana.

U neposrednoj blizini mesta gde je otkriven okov pronađeno je i nekoliko komada amorfnih grudvi bronz. Grudve različitih dimenzija i težine bile su razasute na maloj površini oranice. Njihova ukupna težina iznosi 1.922 g. Osim toga, u istom krugu ovih nalaza otkriven

je fragmenat bronzanog srpa i ulomci keramike koja obuhvata dug period, od praistorije do srednjeg veka. Ranijim rekognosciranjem u blizini ovog nalaza otkrivena je lobanja govečeta.

Ikonografija bika i ptice – kult Egeje na Tisi

Predstava bika i ptice poznata je u praistoriji istočnog Mediterana. Međutim, u do sada poznatoj arheološkoj građi bik i ptica su na slikanim scenama uvek prikazani jedno pored drugog, odnosno jedno iznad drugog. U tehnici gline i livenja metala to nije moguće, pa su spojeni u jednu celinu. Naš slučaj, kao i otkriće jedne vaze, gde se ptica nalazi na glavi bika, jedinstveni su slučajevi [Das Mykenische Hellas 1988: 144, sl. 99]. Posebno naglašavamo izuzetno važan podatak da je posuda sa plastičnom predstavom ptice na glavi bika datovana u period XIV–XIII v. p. n. e. (poznominojski period). Posuda se nalazi u Muzeju Agiosa Nikolausa na Kritu. U svim ostalim slučajevima, na vazama i fresko-slikama, bik i ptica su skoro nerazdvojni učesnici tih scena. Njihovo značenje je jasno za svaku životinju ponaosob. Na okovu iz Taraša, gde na glavi bika stoji ptica, kompozicija predstavlja spajanje dve životinje u jednu predstavu. Najbližu i jedinu analogiju predstave sa Taraša nalazimo na keramičkoj kompozitnoj posudi iz Mirsine (Krit). Posuda se sastoji od jednog bokala i dva lakita, koji su povezani jednim cevastim nastavkom. Na njima se nalaze plastične predstave glave bika. Na jednoj glavi bika nalazi se ptica. Forma i ukrašavanje ove posude ukazuje na to da se ova posuda koristila prilikom rituala.

Bez obzira na to što nas mnoge pojave u materijalnoj kulturi našeg Podunavlja vezuju za mikenski

svet i njihove uticaje, u slučaju našeg nalaza sa Taraša vidimo da se ovi uticaji šire i na prostor verovanja i kulta. Očigledno je da se naša plemena u Podunavlju i Potisju nisu mogla odupreti snažnoj i veoma razvijenoj religiji sa bogatom ikonografijom. Umetnici su bili veoma slobodni u izražavanju i nisu bili zavisni od krutih kanona. Karakteristika predstava prve polovine II milenijuma p. n. e. odnosi se na vanredno lepe dekorativne uzore i predstave scena iz domaćeg života i religioznih ceremonija. Na njima su najviše zastupljeni ljudski i životinjski prikazi. Božanstva su uvek prikazana kao antropomorfna bića, dok se zoomorfni prikazi smatraju demonima. Imaju niži rang u poređenju sa bogovima, te imaju drugorazrednu ulogu u kritskoj religiji [Struve i Kalistov 1956]. Smatra se da su bik i ptica bile kultne životinje Minojaca, koje su kasnije preuzeli Mikenci. Tako su postali deo glavnih ikonografskih simbola kritsko-mikenske kulture.

Detalj sa okova, gde ptica stoji na glavi, jedna je od čestih scena u kritskoj ikonografiji. Ptice na tim scenama stoje na glavama ljudi, u jednom slučaju na glavi bika. Nevolja je u tome što se ni ptica, kao ni ostale životinje koje se javljaju u kombinaciji sa ljudskim scenama ne mogu povezati sa određenim božanstvom [Cermanović-Kuzmanović i Srejić 1992].

Prepoznatljiv i dominantan uticaj mikenske kulture i civilizacije išao je dolinom Dunava i Tise, sve do Češke i Slovačke, pa dalje, sve do Italije i Švajcarske. O tim kontaktima i uticajima napisani su brojni radovi na vrlo uverljivim dokumentima. Oni se retko pominju čak i u istorijskim izvorima. O kontaktima mikenskog sveta sa našim najrazvijenijim centrima na Dunavu i Tisi najrečitije govore nalazi sa naselja Feudvar. Ovde su otkriveni mikenski uticaji na arhitekturi i pokretnom

Sl. 1. Satelitski snimak lokaliteta.
1) Taraš-Selište; 2) Bordoš
Abb. 1. Satellitenaufnahme von:
1) Taraš-Selište; 2) Bordoš

arheološkom materijalu [Hänsel 1991]. Osim toga, nedaleko, uzvodno od Taraša, nalazio se vrlo razvijen privredni i metalurški centar Bordoš. Na kontakt sa mikenskom civilizacijom upućuje nas i jedna ručna vaga sa mikenskim mernim sistemom koja je otkrivena na Bordošu [Medović 1995]. Ovo značajno otkriće, jedino u okruženju, direktno ukazuje na intenzivan kontakt sa mikenskim svetom. Vaga je, inače, glavni pratilac trgovine i metalurgije.

Osim navedenih lokaliteta treba pomenuti da su uticaji Mikene otkriveni i na drugim nalazištima na teritoriji Vojvodine i Srbije. Za našu temu najznačajniji je nalaz votivne bronzane ploče iz Paračina, na kojoj se nalaze glava bika i ptice raspoređene u nizu [Гапарашин 1970: 125, сл. 22 а–б].

U nauci je usvojeno gledište da su životinjske predstave služile isključivo u kultne, magijske i religijske svrhe. Najčešće se dovode u vezu sa kultom plodnosti, posebno kada se radi o predstavi vola ili bika. Ovome u prilog išao bi i običaj stavljanja volovske lobanje ili njenog glinenog oblika od pečene zemlje na kuće ili svetišta u praistoriji [Lazarovici et al. 2001: fig. 249; Винча 2008: кат. 158]. Ipak, bik nije najčešći religijski prikaz. Prikazi ptica igrali su vrlo značajnu ulogu u kultu još od najstarijih vremena.

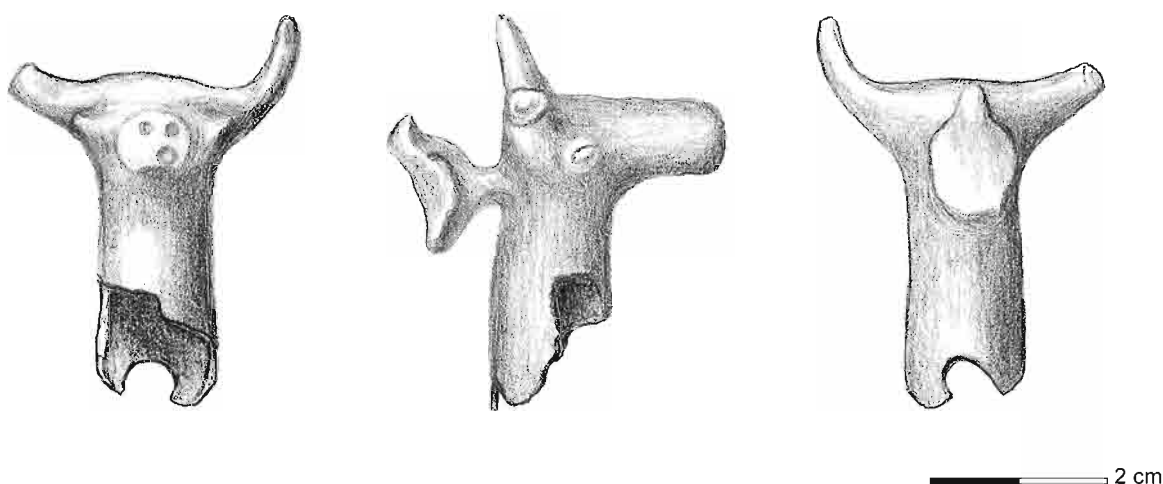
Smatra se da u bronzanom dobu dolazi do velikih promena u verovanjima stanovnika Evrope i centralnog

Balkana. Glavne elemente kulta predstavljaju ptice i Sunce [Kossak 1954]. Prikaz novog kulta najbolje vidimo na votivnim kolicama sa upregnutim pticama (*Dupljajska kolica*). Ona se javljaju od početka srednjeg bronzanog doba. U kasnom bronzanom dobu, kao i u starijem gvozdenom dobu, predstava ptičije figure postaje veoma čest i omiljen objekat. Njihova namena i uloga je veoma raznolika i ide od ornamentalnih motiva do plastičnih predstava od gline i metala. O vrstama i karakteristikama predstava ptica koje se javljaju na predmetima bronzanog i gvozdenog doba detaljno su pisali Rastko Vasić i Voislav Vasić [2000a; 2000b; 2003; 2004].

Međutim, da je ova scena sa bikom i pticom na glavi uobičajena slika iz prirode (sl. 3), dokazuje nam postojanje ptice koja se zove pticagovedarka ili čaplja govedarka (*Bubulcus ibis*), koja se i kod nas javlja [Марчетић 1955].² U našem slučaju ne verujemo da je umetnik imao na umu korisno druženje ptice sa govedima na livadi, već daleko sadržajnije kulturnu poruku. Na to ukazuje i tuljak za pričvršćivanje okova na drveni nosač koji se, najverovatnije, nalazio na kulturnim kolima, pre nego na modelu kola.

Okov sa životinjskim predstavama

Jedan tipološki sličan bronzani nalaz sa stilizovanim životinjskim glavama potiče iz mesta Radujevac u opštini Negotin. Na šupljem ukrasnom okovu, dužine

Sl. 2. Bronzani okov sa glavom bika i pticom (crtež: I. Medović)
Abb. 2. Bronzetülle mit Bullenkopf und Vogel (Zeichnung: I. Medović)

10,2 cm, nalaze se tri životnje u nizu [Вински 1955: 38–39, сл. 29]. Autor navodi da je ovaj nalaz najbliži trako-kimerskom stvaranju i da je moguće da je služio kao ukras na kolima. U literaturi ovakve pojave, kombinaciju glave goveda sa telom ptice, nazivaju ptico-goveda [Metzner-Nebelsick 1997a; 2002].

Drugi sličan nalaz otkriven je u tumulu 75 na nekropoli Pécs-Jakabhegy u zapadnoj Mađarskoj. Među grobnim priložima otkriven je jedan bronzani okov sa dve životinjske predstave [Metzner-Nebelsick 1997b: Abb. 2/6]. Prilozi iz groba upućuju na zajedničko sahranjivanje čoveka iz visokog staleža sa jednom ženom i sa jednim kolicima. Prilikom spaljivanja i selekcije priloga na spalištu, autorka navodi mogućnost da je došlo do mešanja materijala i nije sigurna kome ovaj bronzani okov pripada, ali veruje da se radi o delu kolica. Datuje su u početak Halštata. Kossak tvrdi da je ovaj isti nalaz služio kao ukrasni deo mrtvačkih kola [1954].

Osim toga, treba pomenuti da je koštana konjska oprema otkrivena u Vatinu [Milleker 1905: T. VIII/ 1–7, IX/ 2–3] i na Feudvaru ukrašena tipičnim motivi- ma mikenske kulture. Ovde posebno pominjemo jednu koštanu pločicu sa Feudvara, koja je otkrivena u dobro stratificiranom i datovanom stambenom horizontu, koji pripada kasnom periodu ranog bronzanog doba vatin- skog naselja [Hänsel 1997]. Kao što se vidi, ova pločica

Sl. 3. Čaplja govedarka na govečetu svakako nije inspiracija i tema naše predstave okova

Abb. 3. Kuhreiher auf dem Rind war keine Inspiration für unsere Thema

pripada ranim uticajima mikenske kulture u srpskom Podunavlju. Iz svega proizilazi zaključak da materijalna kultura u srpskom Podunavlju pokazuje jasan mikenski uticaj, počev od ranog do kasnog bronzanog doba, pa sve do starijeg gvozdenog doba.

Metalni okovi sa životinjskim predstavama spadaju u prateći pribor konjske opreme, odnosno u ukrasne predmete na kolima. Verovatno su korišćeni kako na mrtvačkim, tako i na modelima kolica koja su imala posebnu kulturnu namenu. Svi do sada otkriveni okovi sa životinjskim predstavama izrađeni su od bronzne. Javljuju se širom srednje Evrope.

Vreme nastanka okova

Pošto se radi o slučajnom nalazu otkrivenom na površini zemlje, ne možemo ga pouzdano vezati ni za jedan kulturni period praistorije. Na osnovu dosadašnjih prikupljenih i objavljenih podataka, lokalitet Taraš–Selište bio je nastanjen u neolitu, bronzanom dobu, kao i u srednjem veku.

Prikaz bika i ptice na okovu možemo smatrati kao individualne figure koje su, ipak, međusobno povezane. Takvo mešanje, povezivanje i reorganizaciju nekada samostalnih simbola ka novim motivima Kossak smatra karakteristikom kasnog bronzanog ili starijeg gvozdenog doba. Činjenica je da se ptice i bikovi javljaju u umetnosti kako kasnog bronzanog doba, tako i u starijem gvozdenom dobu. Prisustvo glave bika u zajednici sa pticama nije do sada poznato među spomenicima Urnenfelder kulture [Bouzek 1965]. Pojavu bika treba vezati za znatno stariju tradiciju iz kritsko-mikenskog doba, kada predstava bika zauzima dominirajuće mesto u fresko-slikarstvu, skulpturi i drugim spomenicima religioznog karaktera. Jedini analogni primer na vazi iz Mirsine pripada kritsko-mikenskoj kulturi i datuje se u period XIV–XIII veka p. n. e.

Tipološki slične predmete, okove sa životinjskim predstavama autori opredeljuju u kasno bronzano doba, odnosno u početak starijeg gvozdenog doba. Neki ih smatraju uticajem trako-kimerskih plemena.

Sa druge strane, ovaj predmet zajedno sa nekoliko livačkih pogača, sa kojima je otkriven, upućuje nas na zaključak da je okov možda pripadao delu ostave – tipa livnica. Takve livnice – ostave u Vojvodini se datuju u Br D – Ha A1, A2 po Rajnekeu, odnosno od 1200. do 1000. g. p. n. e. [Garašinin 1983]. Livnice – ostave se veoma često nalaze u Banatu. U neposrednoj blizini ovog nalaza otkrivene su četiri ostave ovog tipa (Novi

Bečej – Borjaš I, Novi Bečej – Borjaš II, Novi Bečej – Borjaš III i Šimuđska strana). Među njima se, u ostavi iz Šimuđske strane, nalazio jedan predmet sa ptičijom protomom [Haš 1955].

Prema tome, navedeni argumenti upućuju nas na zaključak da se predmet otkriven na lokalitetu Taraš–Selište, po funkciji, ikonografiji i po okolnostima nalaza, datuje, uz izvesne ograde, u kasno bronzano doba, odnosno u Br D – Ha A1.

* * *

Bronzani okov iz Taraša je jedinstven nalaz ovog tipa i predstavlja važan podatak u praćenju uticaja između praiatorijskih kultura Podunavlja sa egejskim civilizacijama. Izuzetno retko se nalaze predmeti koji se tako jasno mogu povezati sa kritsko-mikenskom kulturom. Okov sa Taraša nedvosmisleno dokazuje da kontakti između plemena šireg Podunavlja i Mikenaca nisu bili samo ekonomske prirode nego su otišli i korak dalje, u sferu kulta i verovanja. Velika je verovatnoća da je scena bika i ptice preuzeta iz duhovnog života, što je inače glavna karakteristika umetnosti II milenijuma p. n. e.

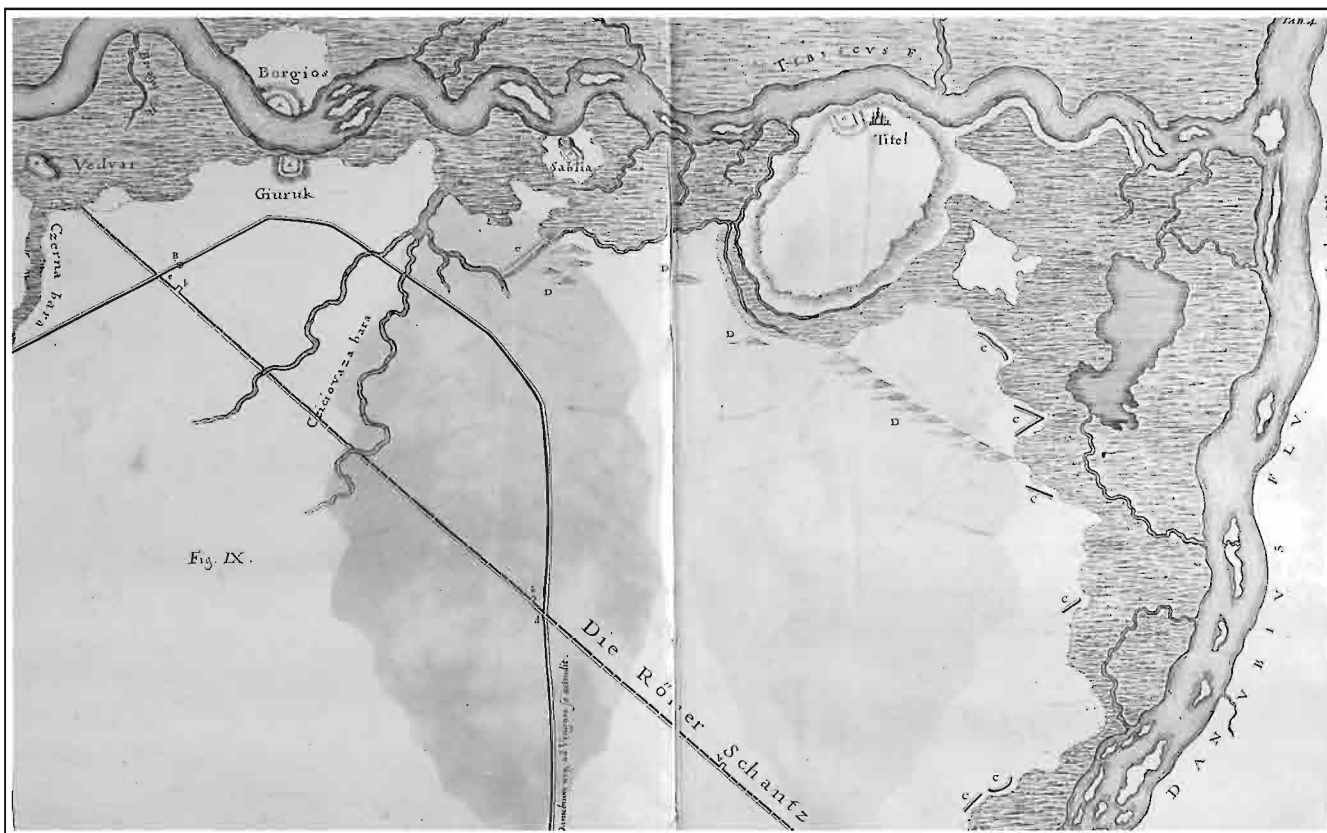
Sam po sebi, okov je izuzetno redak nalaz. U okolini je otkriveno svega nekoliko primeraka i u svim slučajevima se vezuju za ukrasni deo kolica. Verovatno je bio pričvršćen na osovinu ili neki drugi deo, na šta nas upućuje kružna perforacija za pričvršćivanje sa jedne strane.

U kritsko-mikenskom društvu je bilo veoma omiljeno verovanje u zagrobni život. Kult mrtvih je bio široko rasprostranjen. Verujemo da je ukrasni okov iz Taraša pripadao kolicima koja su služila za kultne obrede ili pak u obredu sahranjivanja tokom kasnog bronzanog doba.

BRONZANI HARPUN SA BORDOŠA

Prilikom obilaska lokaliteta Bordoš, na površini zemlje je otkriven jedan bronzani harpun ili strelica (sl. 5, T. I/ 2). Lokalitet Bordoš nalazi se 12 km južno od Novog Bečeja, na oko 200 m od leve obale Tise. Na mapi putopisca Marsilija iz XVIII veka Bordoš je obeležen kao zemljano utvrđenje (sl. 4). Na postojanje ovalnog utvrđenja ukazuje i satelitski snimak (sl. 1).

Lokalitet Bordoš ili Borjaš, kako se nazivao ovaj lokalitet u XIX veku, riznica je bronzanih nalaza.

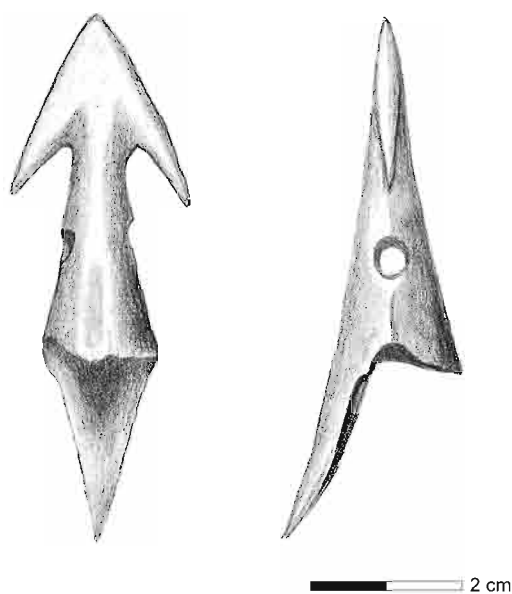

Sl. 4. Zemljano utvrđenje Bordoš na mapi Marsilija iz 1726. godine
Abb. 4. Erdburg Bordoš auf einer Karte von Grafen Marsigli aus 1726

Odavde potiču izuzetni nalazi, koji više od 100 godina stižu u muzeje iz regiona. Među prvim nalazima izdvajaju se tri ostave – livnice: Novi Bečej – Borjaš I³, II⁴ i III.⁵

Osim navedenih ostava, sa ovog lokaliteta potiču izuzetni nalazi bronzanog lemeša [Medović 1993] i delovi prve praistorijske vage [Medović 1995]. Na ovom potesu nikada nije vršeno sistematsko istraživanje, iako je rekognosciranjem konstatovano postojanje više praistorijskih naselja i nekropola.

Bronzani harpun sa Borđoša je izrađen tehnikom livenja. Sačuvan je u celosti. Dugačak je 7,1 cm. Širina izmerena u visini krilaca iznosi 2,5 cm. Na najširem delu tulca izmeren je prečnik od 1,5 cm. Na sredini tulca se nalaze dve rupe prečnika 0,5 cm. Na tom mestu je harpun bio pričvršćen za drvenu dršku. Težina predmeta iznosi 35 g. Harpun u celini veoma podseća na slične harpune od kosti jelenskog roga, koji se u vatinskoj kulturi masovno otkrivaju na našim naseljima. Oni su znatno jednostavniji i imaju samo jedan posuvraćen trn na zadnjem delu vrha harpuna. Na našem primerku je bilo moguće formirati još dva posuvraćena trna na samom vrhu, koji su krstasto raspoređeni u odnosu na zadnji posuvraćen trn. Na ovaj način je veoma pojačana efikasnost u ribolovu, posebno krupnih vrsta riba. Na površini su uočljivi tragovi dorade livenja. Harpun je liven u dvodelnom kalupu.

Sl. 5. Bronzani harpun (crtež: I. Medović)
Abb. 5. Harpune aus Bronze (Zeichnung: I. Medović)

Da bismo potkrepili naše objašnjenje oblika i konstrukcije harpuna, podsećamo da je prilikom arheoloških istraživanja Feudvara pronađen veliki broj životinjskih kostiju, ali i veliki broj ostataka riba (oko 20.000 pojedinačnih kostiju). Najučestalije se javljaju kosti šarana (45 %) i soma (41,7 %). U manjem broju su pronađeni i ostaci štuke, morune i drugih riba iz porodice šarana. Navedene vrste mogu da dožive veliku starost, a pri tome mogu da dosegnu veliku dužinu i težinu. Moruna može da naraste do 9 m u dužinu i da dostigne težinu od 1,9 tona. Som može da naraste 2,5–3 m i da pri tom dostigne 150–230 kg. Štuka može da naraste do 1,5 m i dostigne 28–35 kg. Divlji šaran može da ima sledeće razmere: do 1,2 m i 31 kg. Na osnovu podataka do sada pronađenih ostataka kičme i delova kostiju glave može se reći da su na Tisi u gvozdеноm i bronzanom dobu veoma često bili ulovljeni kapitalni primerci, koji se uklapaju u navedene vrednosti [Blažić 1991]. Za hvatanje riba – kapitalaca, očigledno je bilo potrebno izraditi harpun od čvrstog i jakog materijala, koji će moći lako da je probije, a i da izdrži celu težinu prilikom izvlačenja.

Bronzani harpun sa Borđoša je tipološki jasan. Izrađen je u tradiciji koštanih harpuna bronzanog doba, koji se na našim prostorima praktikuju sve do starijeg gvozdеноg doba. Sličan primerak otkriven je u Zemunu [Тодоровић 1971: Т. XXXIX/18 i Т. LXXXVII/33]. Autor ovaj predmet naziva strelicom i datuje ga u starije gvozdено doba (period trako-kimerskih ili skitskih uticaja, Ha C–D [?]). Strelica iz Zemuna nije cela i nema podataka o prečniku otvora tulca. Prečnik otvora tulca strelica je znatno manji nego kod harpuna. Kod našeg harpuna prečnik iznosi 1,5 cm. Prema tome, naš primerak bi ipak opredelili u harpune. Drška harpuna je bila deblja i verovatno duža, što je i bilo potrebno za izvlačenje velike ribe iz vode. Naš nalaz je veoma sličan i bronzanoj strelici iz Beograda, Karaburme [Тодоровић 1971: Т. XXXIX/20 i Т. LXXXVI/27]. Međutim, predmeti iz Zemuna i Karaburme su kraći i manji u celini od našeg primerka, pa ih je autor verovatno dobro opredelio u strelice.

Najbližu analogiju našem harpunu pronalazimo u ostavi iz Futoga [Borić 1997: Т. VI/90]. Nalaz bronzanog harpuna/strelice iz Futoga je po obliku i vremenu nastanka sličan našem iz Borđoša. Verujemo da se u oba slučaja radi o harpunu kasnog bronzanog doba.

Bronzani harpun možemo pripisati izradi lokalnih radionica iz Borđoša i datovati u kraj bronzanog doba. To je vreme velike produkcije i šireg asortimana bronzanih predmeta, među koje smo uvrstili i naš harpun.

NAPOMENE

- ¹ Ovom prilikom se zahvaljujem inž. Joci Bakalovu, koji mi je ljubazno ustupio ova dva interesantna nalaza za publikovanje.
- ² To je ptica selica koja je nekada boravila na našim prostorima. Poslednji podaci o njima potiču iz 1886. godine, kada je nestala mala populacija ove vrste sa Obedske bare. Ova čaplja nije vezana za močvarna staništa, kao ostale čaplje. Uglavnom se može videti u afričkim savanama kako prati krupnu stoku. Antilope i bizoni joj stvaraju prostor za hranu, pa čaplja govedarka „putuje“ na njihovim leđima. Čisteći im parazite, plaća uslugu za uslugu [Марчетић 1955].
- ³ Ostavu čine 74 bronzana predmeta. Otkrivena je 1879. godine. Predmeti se nalaze u temišvarskom muzeju [Milleker 1894: 44–47, tab. 14; Milleker 1940: 20–21, tab. 14].
- ⁴ Ostavu čini 38 predmeta od bronzе. Otkrivena je 1898. godine. Čuvala se u segedinskom muzeju [Milleker 1940: 21, tab. 15]. Sada se nalazi u Muzeju Vojvodine u Novom Sadu, gde je stigla kao ratna reparacija.
- ⁵ Ostavu čini 6 predmeta. Otkrivena je 1914 godine. Predmeti se nalaze u Narodnom muzeju u Zrenjaninu [Milleker 1940: 21].

LITERATURA

- Blažić, Svetlana. Die Fischfunde von Feudvar, in: Bernhard Hänsel und Predrag Medović (Hrsg.) *Vorbericht über die jugoslawisch-deutschen Ausgrabungen in der Siedlung von Feudvar bei Mošorin (Gem. Titel, Vojvodina) von 1986–1990*. Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern, 1991: 190–193.
- Bouzek, Ľan. *Early Greek Interrelations with Central Europe. Actes du VIIIe Congrès international d'Archéologie Classique (Paris, 1963)*. Paris: E. de Boccard, 1965: 101–107.
- Borić, Dušan. Ostava kasnog bronzanog doba iz Futoga. *Раг војвођанских музеја* 39 (1997): 41–92.
- Bukvić, Ljubomir. *Kanelovana keramika Gava kompleksa u Banatu*. Novi Sad: SANU – Ogranak u Novom Sadu, 2000.
- Cermanović-Kuzmanović, Aleksandrina i Dragoslav Srejšović. *Leksikon religija i mitova drevne Evrope*. Beograd: Savremena administracija, 1992.
- Das Mykenische Hellas. Heimat der Helden Homers*. Athen: Kulturministerium Griechenlands – ICOM Sektion Griechenland – Freie Universität Berlin, 1988.
- Гарашанин, Драга. Нови гробни налази из Параћина и почетак периода прелаза из бронзаног у гвоздено доба у Поморављу. *Зборник Народног музеја у Београду* 6 (1970): 97–125.
- Garašanin, Milutin. Ostave perioda polja sa urnama u jugoistočnoj Panoniji. *Praistorija jugoslavenskih zemalja* 4 (1983): 685–702.
- Hanel, Xenia. Heegermühle, Kr. Oberbarnim, Prov. Brandenburg (Eberswalde, Kr. Barnim, Brandenburg, Deutschland), in: Alix Hänsel und Bernhard Hänsel (Hrsg.) *Gaben an die Götter. Schätze der Bronzezeit Europas*. Berlin: Seminar für Ur- und Frühgeschichte der Freien Universität – Museum für Vor- und Frühgeschichte, 1997: 140–142.
- Hänsel, Bernhard. Die bronzezeitliche Besiedlung und ihre Funde, in: Bernhard Hänsel und Predrag Medović (Hrsg.) *Vorbericht über die jugoslawisch-deutschen Ausgrabungen in der Siedlung von Feudvar bei Mošorin (Gem. Titel, Vojvodina) von 1986–1990*. Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern, 1991: 71–83.
- Hänsel, Bernhard. Die Quadratur des Kreises in der Bronzezeit Serbiens, u: Miroslav Sladić (ur.) *Uzdaje Dragoslavu Srejšoviću povodom šezdesetpet godina života od prijatelja, saradnika i učenika*. Beograd: Centar za arheološka istraživanja Filozofskog fakulteta, Univerzitet u Beogradu, 1997: 253–258.
- Kossack, Georg. *Studien zum Symbolgut der Urnenfelder- und Hallstattzeit Mitteleuropas*. Berlin: Gruyter, 1954.
- Lazarovici, Gheorghe; Florin Draşovean & Zoia Maxim. *Parţa*. Timişoara: Editura Waldpress, 2001.
- Марчетић, Милорад. Историјат и новији подаци о гнежђењу мочварица у птичијим колонијама: прилог орнитофауни Војводине. *Раг војвођанских музеја* 4 (1955): 141–154.

- Медовић, Предраг. Раоник (Лемеш) рала са Борђоша код Новог Бечеја (Банат). *Раг војвођанских музеја* 35 (1993): 33–40.
- Medović, Predrag. Die Waage aus der frühallstatzeitlichen Siedlung Borđoš (Borjaš) bei Novi Bečej (Banat), in: Bernhard Hänsel (Hrsg.) *Handel, Tausch und Verkehr im bronze- und früh-eisenzeitlichen Südosteuropa*. München & Berlin: Südosteuropa-Gesellschaft, 1995: 209–218.
- Metzner-Nebelsick, Carola. Vom Hort zum Heros – Betrachtungen über das Nachlassen der Hortungstätigkeit am Beginn der Eisenzeit und die besondere Bedeutung des Königsgrabes von Seddin, in: Alix Hänsel und Bernhard Hänsel (Hrsg.) *Gaben an die Götter. Schätze der Bronzezeit Europas*. Berlin: Seminar für Ur- und Frühgeschichte der Freien Universität – Museum für Vor- und Frühgeschichte, 1997a: 93–99.
- Metzner-Nebelsick, Carola. Hallstattzeitliche Zentren in Südostpannonien. *Zalai múzeum* 8 (1997b): 9–26.
- Metzner-Nebelsick, Carola. *Der „Thrako-Kimmerische“ Formenkreis aus der Sicht der Urnenfelder- und Hallstattzeit im südöstlichen Pannonien*. Vorgeschichtliche Forschungen 23. Rahden/Westf.: Verlag Marie Leidorf GmbH, 2002.
- Milleker, Bódog. Dél-Magyarország az őskorban. *Történeti és Régészeti Értesítő* 10 (1894): 1–46.
- Milleker, Bódog. *A vattinai őstelep*. Temesvár: Csánád-egyházmegyei könyvnyomda, 1905.
- Milleker, Felix. Vorgeschichte des Banats. *Starinar* 15 (1940): 3–42.
- Нађ, Шандор. Пробно археолошко испитивање Селишта код Тарапа. *Раг војвођанских музеја* 1 (1952): 159–161.
- Нађ, Шандор. Бронзана остава из Новог Бечеја. *Раг војвођанских музеја* 4 (1955): 43–62.
- Struve, Vasilij i Dmitrij Pavlovič Kalistov. *Stara Grčka*. Sarajevo: Veselin Masleša, 1969.
- Тодоровић, Јован. *Каталоги праисторијских мейталних предмета*. Београд: Музеј града, 1971.
- Vasić, Voislav i Rastko Vasić. Preistorijske ptice iz Dobrinaca u Sremu. *Dnevnik* 12. 1. 2000a: 15.
- Vasić, Voislav i Rastko Vasić. The origins of some „waterfowl cultures“ on the Balkan peninsula. *SEHUMED* 16 (2000b): 131–138.
- Vasić, Voislav i Rastko Vasić. Bronzezeitliche und eisenzeitliche Vogeldarstellungen im Zentralbalkan. *Prähistorische Zeitschrift* 78 (2003): 156–189.
- Васић, Воислав и Растко Васић. Идентификација птичијих представа у праисторији. *Стираринар* 53–54 (2004): 181–192.
- Винча – праисторијска мейтропола: исцртавања 1908–2008*. Београд: Филозофски факултет Универзитета – Народни музеј – Музеј града – САНУ, 2008.
- Вински, Зденко. „Трачко-кимеријски“ налаз Адашевци у Сријему. *Раг војвођанских музеја* 4 (1955): 27–42.

1) Bronzani okov sa životinjskom predstavom; 2) Bronzani harpun (foto: F. Kiselički)
 1) Bronzetülle mit Tierdarstellung; 2) Harpune aus Bronze (Foto: F. Kiselički)

T. I

Ildiko Medović

ZWEI METALLFUNDE AUS MITTELBANAT

Zusammenfassung

Schlüsselworte: Banat, Serbien, Bronzezeit, Zufallsfunde, Taraš-Selište, Bronzetülle, Bullenkopf mit Vogel, Bordoš, Harpune aus Bronze.

Bei einer Terrainbegehung im Jahr 2009 entdeckte Herr Joca Bakalov, Agraringenieur und Archäologe-Amateur, zwei Gegenstände aus Bronze auf der Ackeroberfläche. Die Funde stammen von zwei Lokalitäten, Taraš-Selište und Bordoš, aus Mittelbanat.

Die Bronzetülle mit der Darstellung vom Bullenkopf, auf dem ein Vogel sitzt, wurde in Taraš entdeckt. Dieser Bronzefund ist einzigartig und stellt ein wichtiges Bindeglied bei der Verfolgung von Verbindungen der urgeschichtlichen Kulturen aus dem Donaugebiet mit der ägäischen Zivilisation dar. Solche Gegenstände, die eine klare Verbindung zur kretisch-mykenischen Kultur darstellen, sind sehr selten. Der Fund von Taraš beweist zweifellos, dass die Kontakte zwischen Stämmen aus dem Donaugebiet und Mykene nicht nur wirtschaftlicher Natur waren. Sie haben darüber hinaus auch die Kult- und Glaubenssphäre berührt. Die Wahrscheinlichkeit, dass die Darstellung vom Bullen mit Vogel aus dem spirituellen Leben entstammt, ist sehr groß. Dies ist bezeichnend für die Art des zweiten Millenniums v. Chr.

Der Tüllen-Fund ist, an sich, sehr selten. Im weiteren Gebiet wurden nur einige Exemplare gefunden. In allen Fällen wurden diese als Wagenverzierungen gedeutet. Die Tülle wurde an die Achse oder an einen anderen Teil befestigt. Das Loch an der Seite wurde zum Anbinden benutzt.

Metalltüllen mit Tierdarstellungen werden zum Reiter-Zubehör oder zu Wagenverzierungen gezählt. Sie wurden wahrscheinlich sowohl bei Leichenwagen, aber auch bei Wagenmodellen für Sonderzwecke verwendet. Alle bisher gefundene Tüllen mit Tierdarstellungen wurden aus Bronze angefertigt. Man findet sie im ganzen Mitteleuropa wieder. Wir sind der Meinung, dass die Tülle von Taraš einem Wagen gehörte, der zu Kultzwecken benutzt wurde. Es kann aber auch sein, dass der Wagen bei der Beerdigungszeremonie im Laufe der späten Bronzezeit benutzt wurde.

Der zweite Fund, eine Harpune aus Bronze, wurde in Bordoš entdeckt. Man hat sie zum Fischen, oder für die Jagd benutzt. Sie wurde in der Tradition der Harpune der Bronzezeit angefertigt. Solche Harpunen werden im unseren Gebiet sogar bis in der älteren Eisenzeit verwendet. Die Harpune wurde in der lokalen Gießwerkstätte angefertigt. Wir haben sie ans Ende der Bronzezeit datiert. In dieser Zeit findet eine Massenproduktion unterschiedlicher Bronzegegenstände statt.